

Suçta sürüklenmiş ergenlere verilen psikoeğitimin sosyal duygusal öğrenme ve duygu yönetimi becerilerine etkisi

The effect of psychoeducation on social-emotional learning and emotional regulation skills for delinquent child-adolescents

Gulsenay Tas¹, Leyla Baysan Arabacı²

¹Araş. Gör., ²Doç.Dr.. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, İzmir, Türkiye <https://orcid.org/0000-0002-8153-4316>-<https://orcid.org/0000-0002-0314-6350>

ÖZET

Amaç: Çalışma, bir bölge psikiyatri hastanesinin çocuk-ergen psikiyatrisi kliniklerinde tedavi gören, suçta sürüklenen çocuk ergenlere uygulanan psikoeğitim programının sosyal duygusal öğrenme ve duygu yönetimi becerilerine olan etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Araştırma ön-test son-test yarı deneysel desen modelinde yapılmıştır. Araştırmada veri toplamak için üç ölçme aracı kullanılmıştır: Tanıtıcı Bilgi Formu, Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği, Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği. Çocuk-ergenlere yedi oturumdan oluşan yarı yapılandırılmış bir psikoeğitim programı uygulanmıştır. Analizler, tüm psikoeğitim oturumlarını tamamlayan toplam 18 çocuk-ergene ait veriler üzerinden yapılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde, tanımlayıcı istatistiksel analizler ve bağımlı gruplarda t-testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Araştırmaya katılan çocuk ergenlerin %66.7 (n=12)'si erkek ve yaş ortalamaları $X=14.22\pm 0.98$ 'dir. Çocuk-ergenlere uygulanan psikoeğitim programının, çocuk-ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerileri toplam ve alt ölçek puan ortalamalarını anlamlı ölçüde arttırdığı ($p<0.05$), buna karşın duyguları yönetme becerileri toplam ve alt ölçek puan ortalamalarında gözlenen artışın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p=0.05$) bulunmuştur. **Sonuç:** Suçta sürüklenen ve ruhsal hastalık tanısı ile klinikte tedavi gören çocuk-ergenlere uygulanan psikoeğitim programı, onların sosyal-duygusal öğrenme becerilerini geliştirmiş, buna karşın duygularını yönetme becerilerini anlamlı ölçüde etkilememiştir.

Anahtar Sözcükler: Suçta sürüklenen çocuk, sosyal öğrenme, duygu yönetimi, ruhsal bozukluk.

SUMMARY

Objective: The study was conducted to evaluate the effect of a psychoeducation program on delinquent children's and adolescents' social emotional learning and emotional management skills in a regional psychiatric hospital in child-adolescent psychiatry clinics. **Method:** The research was carried out in pre-test, post-test, semi-experimental design model. Three instruments were used to collect data: Introductory Information Form, Social Emotional Learning Skills Scale, Emotion Management Skills Scale. A semi-structured psychoeducation program consisting of seven sessions was carried out with children-adolescents. Analyzes were made on the data of 18 children-adolescents who complete all psychoeducation sessions. In the evaluation of the research data, descriptive statistical analyzes and paired samples t-test were used. **Results:** It was determined that children-adolescent average age was 14.22 ± 0.98 and %66.7 (n=12) were male. The psychoeducation program applied to these children and adolescents significantly increased the total and subscale point averages of the social emotional learning abilities of the child and adolescents ($p < 0.05$), whereas the ability to manage emotions was not statistically significant ($p=0.05$). **Discussion:** The effect of psychoeducation for juvenile adolescents who were treated in the clinic with a diagnosis of mental illness, showed significant relation with social-emotional learning skills, but did not show significant relation with emotion regulation skills.

Key Words: Juvenile delinquency, social learning, emotion regulation, mental disorders

(*Klinik Psikiyatri Dergisi* 2020;23:476-485)

DOI: 10.5505/kpd.2020.80388

GİRİŞ

Suç davranışı, genellikle geç çocukluk ve erken adölesan dönem olarak adlandırılan 10-14 yaş aralığında başlar ve önlenmediğinde zamanla hızlı bir şekilde artar (1). Yapılan araştırmalarda, çocukluk ve ergenlik döneminde gelişen suç davranışlarının yetişkinlikte de devam ettiği (2,3) ve suça sürüklenen bireylerde ruhsal sorun görülme sıklığının yüksek olduğu belirtilmektedir (4). Bu nedenle, çocuk psikiyatrisi kliniklerinde suça sürüklenen ve ruhsal bozukluğu olan çocuk ergenlere sıklıkla rastlanmaktadır. Dolayısıyla, çocuk psikiyatrisi kliniklerinde çalışan hemşirelerin bu çocuklara yaklaşım, tedavi ve bakımlarını nasıl yönetecekleri konusunda bilgi ve beceri sahibi olması önemli bir gerekliliktir.

Ergenler sosyal, duygusal ve bilişsel olarak ruhsal bütünlüğü yakalamaya çalışır. Kendisinin ve başkalarının duygularını anlama becerileri erken yaşlardan itibaren zamanla gelişir. Hem ergenin sağlıklı davranışlar geliştirmesi ve toplumda varlığını sürdürebilmesi, hem de üretken bir birey olması için kendi duygu, düşüncelerini davranışları ile birleştirme süreciyle başka bir ifadeyle sosyal duygusal öğrenme yetisiyle yakından ilgilidir (5). Sosyal duygusal öğrenme, davranışların, duyguların ve bilişsel yetilerin bir birleşimidir ve öz-farkındalık, öz-denetleme, sosyal farkındalık, iletişim becerileri, karar verme becerileri olmak üzere beş komponenti vardır (6). Duyguları farketme ve sosyal duygusal öğrenmenin gelişmesi çocuk/ergenin iletişim ve problem çözme becerilerini arttırarak sosyal becerilerini geliştirir (7). Fakat suça sürüklenen ve aynı zamanda ruhsal bozukluğu olan çocuk/ergenlerin daha az empati yapabildikleri ve duyguları anlamakta çok zorlandıkları bilinmektedir (8).

Çocuk-ergenlerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerini geliştirebilmesi için öncelikle duygularının farkında olması gerekir. Özellikle ruhsal sorunları olan çocuk-ergenler duygularını farketme ve duygulara anlam yüklemekte zorluk yaşar ve bu durum yaşam kalitesini etkiler. Ayrıca bu durum çocuk ve ergenlerde suç davranışı için de büyük bir risk oluşturur (9). Çocukların/ergenlerin pozitif davranışlar geliştirebilmesi, büyük oranda

duygusal gelişimi doğrultusunda sosyalleşmesine bağlıdır (10,11). Araştırmacılar, duygularını yönetmekte zorlanan bireylerde antisosyal davranışların görülme sıklığının yüksek olduğunu belirtmektedir (12). Bu nedenle, çocuk ve ergen psikiyatrisi kliniklerinde duygu yönetimi becerileri ve sosyal duygusal öğrenmeyi geliştiren psikoeğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ergenlik döneminde duygusal gelişim ve sosyal etkileşim süreçlerinin, yaşam boyu iyilik üzerine olan önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu süreçler üzerine yapılan çalışmaların şaşırtıcı bir şekilde yeterli olmadığı ve literatürdeki verilerin daha çok okul öncesi çocukluk ve infant dönem üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (13). Bu dönemde çocuk-ergenin çevreye uyumlarını arttırmak amacıyla sosyal ve duygusal yönlerini geliştirecek eğitim programlarına katılımı, bu yönde bir yeterlilik kazanmasına ve böylece sorunlu davranışların görülme sıklığında azalmaya neden olabilir (14). Literatürde az sayıda da olsa bu bilgiyi destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Bu özden hareketle, bir bölge psikiyatri hastanesi çocuk-ergen psikiyatri kliniklerine tedavi edilmek üzere yatışı yapılan ve suça sürüklenme öyküsü olan ergenlere yönelik uygulanan psikoeğitimin, sosyal-duygusal öğrenme ve duygu yönetimi becerilerine olan etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçlarının, literatürdeki boşluğa katkı sağlamasının yanısıra, suça sürüklenmiş ergenlerin bakımında psikiyatri hemşirelerine yol gösterici olacağı ve ergenlere duygularını yönetme becerisi kazandırmada rehberlik edeceğine inanılmaktadır.

YÖNTEM

Çalışma, ön-test son-test düzende, yarı-deneysel desende, niceliksel bir araştırmadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğünü belirlemek için G-Power Analizi yapılmış ve hesaplamada etki büyüklüğünü belirlemek için Durlak ve arkadaşları (2011) tarafından yayınlanan "The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions" meta analizi kullanılmıştır (6). G-Power analizine göre 0.05 istatistiksel anlamlılık düzeyinde 0.57 etki büyüklüğünde ve 0.85 güç ile araştırma örneğini Temmuz 2017-Nisan 2018 tarihleri arasında has-

tanenin çocuk-ergen psikiyatri biriminde, aile onayı ya da mahkeme kararı ile yatarak tedavi olan çocuk-ergenlerden çalışmaya dahil olma kriterlerine (12-15 yaş arasında olma, yasalarca suç kabul edilebilecek davranışa yönelme öyküsü bulunma, okuma-yazma bilme, çalışmaya katılma konusunda istekli ve gönüllü olma) uyan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 24 çocuk-ergen oluşturmuştur. Taburcu olduğu için psikoeğitim oturumlarını ve son test uygulamasını tamamlayamayan altı çocuk-ergene ait veriler araştırma dışında bırakılmıştır. Araştırma analizleri, psikoeğitim programı ile öncesi ve sonrası ölçme araçlarını tamamlayan 18 çocuk-ergenden elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır. 18 kişilik grup ve 0.05 istatistiksel anlamlılık düzeyinde araştırmanın gücü tekrar hesaplanmış ve 0.75 bulunmuştur.

Veri Toplama Araçları: Araştırma verilerini toplamak için Tanıtıcı Bilgi Formu ve iki ölçek kullanılmıştır. Bunlar:

Tanıtıcı Bilgi Formu: Çocuk-ergenlerin sosyodemografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, psikiyatrik tanısı, yöneldiği suç tipi gibi) belirlemeye yönelik açık ve kapalı uçlu 15 sorudan oluşmaktadır.

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği (SDÖBÖ): Kabakçı ve Owen (2010) tarafından 12-15 yaş arasındaki (ortaöğretime devam eden) çocukların sosyal-duygusal öğrenme becerilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (15). Ölçeğin, “problem çözme becerileri” (11 madde), “iletişim becerileri” (9 madde), “kendilik değerini -arttıran beceriler” (10 madde), “stresle başa çıkma becerileri” (10 madde) olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek alt boyutlar ve toplam ölçek puanları üzerinden değerlendirilmektedir. 40 maddeden oluşan ölçek 4’lü likert tiptedir. Ölçekten alınan en düşük puan 40, en yüksek puan 160’tır. Ölçekten alınan yüksek puan sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin yeterli olduğunu göstermektedir (15). Bu örneklem grubu (suçta sürüklenen çocuklar) için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları ölçek toplam puanı için .86 olarak bulunmuştur.

Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği: Çocuk-ergenlerin (17-20 yaş) duygu yönetimi becerilerini

değerlendirmek amacıyla Çeçen (2006) tarafından geliştirilmiştir (16). Ölçek 8’i olumlu, 20’si olumsuz toplam 28 madde ve 6 faktörden oluşan 5’li likert tipte bir ölçektir. Bu faktörler “Duyguları sözel olarak ifade edebilme”, “Duyguları tanıyabilme ve kabul”, “Duyguları olduğu gibi gösterebilme”, “Olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme”, “Başa çıkma” ve “Öfkeyi yönetme”dir. Ölçekten en yüksek 140, en düşük ise 28 puan alınmaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması bireyin duygularını yönetme becerilerinde yeterli olduğunu göstermektedir. Bu örneklem grubu (suçta sürüklenen çocuklar) için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ölçek toplam puanı için .76 olarak bulunmuştur.

Psikoeğitim ve Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veriler, çocuk-ergenler ile bireysel görüşme yapılarak toplanmıştır. Bireysel görüşme öncesi yapılan ön görüşmede çocuk-ergenlere “Psikoeğitimin ne olduğu” ve “araştırma” ile ilgili açıklama yapılmıştır. Araştırmaya katılan her bir çocuk-ergenin, sosyal duygusal öğrenme becerileri ve duygu yönetimi becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan psikoeğitim programı öncesi tüm ölçme araçlarını araştırmacı ile birlikte doldurması sağlanmıştır (Ön-test). Daha sonra her bir çocuk-ergene, araştırmanın yürütüldüğü klinik tedavi programı ve çocuk-ergenin uygunluk/hazır oluş durumu doğrultusunda haftada iki kez olmak üzere, dört hafta boyunca toplam yedi kez bireysel olarak psikoeğitim programı uygulanmıştır. Çocuk ergenlerin psikoeğitim programı süresince, klinik tarafından rutin olarak uygulanmakta olan tedavi programlarına (ilaç tedavisi ve öfke yönetimi eğitimi) katılımı devam etmiştir. Psikoeğitim programı araştırmacılar tarafından literatür incelenerek hazırlanmıştır. Psikoeğitimin yapıldığı her bir görüşme oturumu daha önce araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenerek hazırlanan ve çocuk-ergen psikiyatrisi alanında çalışmaları olan bir uzman tarafından değerlendirilen “Bireysel Görüşme İçin Rehber” doğrultusunda yürütülmüştür. Her bir psikoeğitim oturumunda sırasıyla kendini tanıma ve kendilik değeri, duygular, kendini ifade etme, bedensel tepkiler, problem çözme, stres yönetimi konu başlıklarında eğitim verilmiştir. Her bir psikoeğitim oturumunun içeriği

Tablo 1. Psikoeğitim Oturumunun İçerikleri

Oturumlar	Eğitim Adı	Eğitim İçeriği
1.Oturum	Tanışma	Eğitimci, çocuk ve ailesine kendisini tanıtır. Çocuktan kendisini tanıtmaması istenir. Eğitimin süresi, amaçları çocuk ve ailesine açıklanır, eğitimin içerikleri, eğitim sırasında yapılacak ödevler hakkında bilgi verilir.
2.Oturum	Kendini tanıma ve kendilik değeri	Çocuğa "değerli olma"nın anlamı sorularak çocuk için ne ifade ettiği öğrenilir. Eğitim süresince powerpoint sunuları ile kendini tanımanın önemi açıklanır.
3.Oturum	Duygular	Eğitime "Duygu ne demektir" sorusu ile başlanır. Eğitim süresince, örnek fotoğraflar ile yüz ifadelerinden duyguların nasıl ifade edildiği konuşulur. Eğitim süresince, davranışlar yolu ile duyguların nasıl ifade edildiği konuşulur. Duyguların ifade etmenin olumlu ve olumsuz yöntemleri keşfedilir. Duyguların ifade etmenin olumsuz yöntemleri ve suç arasındaki ilişki hakkında bilgi verilir.
4.Oturum	Kendini ifade etme	Eğitime "İletişim nedir" sorusu ile başlanır. Eğitim süresince powerpoint sunuları ile iletişimin önemi ve iletişim kurma yöntemleri açıklanır. İletişim yolu ile kendini ifade etme şekilleri açıklanır. Olumsuz iletişim yöntemleri ve suç ile ilişkisi hakkında bilgi verilir.
5.Oturum	Bedensel tepkiler	Eğitim süresince hangi tepkilerin ne kadar olumsuz tepkidir konusu üzerine yoğunlaşılır. Olumsuz bedensel tepkiler ile suç arasındaki ilişki açıklanır. Eğitim süresince powerpoint sunuları ile bedensel tepkilerin önemi ve olumsuz tepkileri yönetme yöntemleri açıklanır. Olumsuz tepkileri yönetme becerisi olarak "Rahatlama Egzersizleri"nden bahsedilir.
6.Oturum	Problem çözme	Eğitime "Problem nedir?" sorusu ile başlanarak çocuk için problemlerin neler olabileceği öğrenilir. Problem ve suç arasındaki ilişki açıklanır. Eğitim süresince powerpoint sunuları ile problemler için olumlu/olumsuz çözüm yolları tartışılır. Eğitimde problem çözme stratejileri anlatılır.
7.Oturum	Stres yönetimi ve kapanış	Eğitime "Stres nedir?" sorusu ile başlanır. Eğitim süresince stres kaynakları, stresli durumlarda vücut tepkileri powerpoint sunuları ile anlatılır. Stresle başetme yöntemleri açıklanır.

kısaca Tablo 1'de verilmiştir (Tablo 1). Ayrıca, araştırmaya katılan çocuk-ergenlerin oturum içeriklerine aktif katılımının sağlanabilmesi için her bir oturuma yönelik görsel power-point sunusu hazırlanmıştır. Son olarak, psikoeğitim oturumlarının tümüne katılım gösteren 18 çocuk-ergene ölçek araçları tekrar (son-test) uygulanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler, bir biyoistatistik uzmanı tarafından SPSS paket programı aracılığı ile değerlendirilmiştir. Örneklem sayısı, $n < 30$, olduğundan ölçek puanlarının normal dağılım durumları Shapiro-Wilk analizi ile incelenmiş ve normal dağılım gösterdiği belirlendiğinden ön-test ve son-test puan ortalamaları değerlendirmesinde Parametrik testlerden Bağımlı gruplarda t testi (Paired samples t-test) analizi yapılmıştır. Sosyodemografik verilerin değerlendirilmesinde ise tanımlayıcı istatistiksel analizler kullanılmıştır.

Araştırma Etiği

Ölçme araçlarını kullanabilmek için ölçek uyarlaması yapan yazarlardan yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın uygulanabilmesi için bir üniversite hastanesinin Girişimsel Olmayan Etik Kurul'undan 22.03.2017 tarih 57 karar No'su ile onay alınmıştır. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü bölge psikiyatri hastanesi yönetiminden ve bağlı bulunduğu Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği'nden yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya katılan çocuk-ergenlerin kendisi ve yasal vasileri ile görüşülerek, araştırmaya katılıp katılmama konusunda hiçbir baskı yapılmadan gönüllü katılım olmasına özen gösterilmiş ve çocuk-ergenin kendisinden ve yasal vasisinden yazılı izin alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan suça sürüklenen çocuk-ergenlerin %66.7'si ($n=12$) erkek ve yaş ortalaması 14.22 ± 0.94 olduğu saptanmıştır. Çocuk-ergenlerin

Tablo 2. Suçta sürüklenen çocuk-ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı

Sosyo-demografik özellikler	Sayı	%
Yaş	X = 14.22 ± 0.94	
12 yaş	1	5.6
13 yaş	3	16.7
14 yaş	5	27.8
15 yaş	9	50.0
Cinsiyet		
Kadın	6	33.3
Erkek	12	66.7
Yaşanan Yer		
Köy	0	0.0
İlçe	2	11.1
Şehir	5	27.8
Büyükşehir	11	61.1
Birlikte Yaşadığı Kişiler		
Anne ve baba ile	10	55.6
Akrabalar ile	1	5.6
Yalnız anne ile	3	16.7
Yalnız baba ile	1	5.6
Üvey anne baba ile	1	5.6
Yetiştirme yurdu	2	11.1
Aile İçi İlişkilere Yönelik Algı		
Olumlu	2	11.1
Olumsuz	14	77.8
Bazen olumlu bazen olumsuz	2	11.1
Okula Devam Durumu		
Devam Eden	12	66.7
Devam Etmeyen	6	33.3
Çalışma Durumu		
Çalışmayan	11	61.1
Çalışan	7	38.9
Balıkçılık	1	5.6
Bulaşık yıkama	1	5.6
Fırıncı	1	5.6
Garsonluk	1	5.6
Kuaförlük	1	5.6
Taş döşeme	1	5.6
Vinç operatörü	1	5.6
Toplam	18	100.0

%61,1'inin (n=11) en uzun süre büyükşehirde, %55.6'sının (n=10) anne ve babası ile birlikte, %16.7'sinin (n=3) ise sadece annesi ile yaşadığı, %77.8'inin (n=14) aile ile olan ilişkilerini olumsuz olarak algıladığı ve %33.3'ünün okuluna devam etmediği, %38.9'unun (n=7) da bir işte çalıştığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Suçta sürüklenen çocuk-ergenlerin %27.7'sinin (n=5) "Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranış Bozukluğu", %22'sinin (n=4) "Depresyon", %16.7'sinin (n=3) "Alkol-Madde Kullanım Bozukluğu", %5.6'sının (n=1) "Uyum Bozukluğu", %5.6'sının (n=1) "Affektif Bozukluk" ve %5.6'sının (n=1) hem "Kişilik Bozukluğu" hem de "Davranım Bozukluğu" tanısı ile izlendiği saptanmıştır. Ayrıca çocuk-ergenlerin %61.1'inin (n=11) en az bir kez madde kullanım öyküsüne sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Çocuk ergenlerin, araştırmanın yürütüldüğü sırada hastaneye yatışları yapılmadan önce sürüklandıkları suç davranış türleri incelendiğinde, %60.1'inin (n=11) kişiye yönelik suçta (adam yaralama, saldırgan davranışlar, darp), %12.2'sinin (n=4) mala yönelik suçta (mala zarar verme, hırsızlık), %11.1'inin (n=2) uyuşturucu türünde suçta (madde kullanma ve satma) ve %5.6'sının (n=1) kız kaçırmaya suçuna karıştığı saptanmıştır. Ayrıca, çocuk-ergenlerin %50.0'sinin (n=9) daha önce de suçta yönelme öyküsü olduğu bulunmuştur (Tablo 3).

Psikoeğitim öncesi ve sonrası SDÖBÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında, psikoeğitim sonrası toplam ölçek puan ortalaması ile İletişim Becerileri, Problem Çözme Becerileri ve Stresle Başa Çıkma Becerileri alt ölçek puan ortalamalarının öncesine göre istatistiksel olarak oldukça anlamlı düzeyde ($p < 0.01$), Kendilik Değerini Arttıran Beceriler alt ölçek puan ortalamasının da istatistiksel olarak anlamlı

Tablo 3. Suça sürüklenen çocuk-ergenlerin ruhsal tanıları, madde kullanım durumları ve sürükledikleri suç türleri

Ruhsal Bozukluk Tanısı ve Hastaneye Yatış Durumu	Sayı	%
Ruhsal Bozukluk Tanısı		
Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranış Bozukluğu	5	27.8
Depresyon	4	22.2
Alkol-Madde kullanım Bozukluğu	3	16.7
DEHB ve Sosyalleşmiş Davranım Bozukluğu	3	16.7
Affektif Bozukluk	1	5.6
Uyum Bozukluğu	1	5.6
Kişilik Bozukluğu + Davranım bozukluğu	1	5.6
Daha Önce Hastaneye Yatış Durumu		
Hiç yatmayan	11	61.1
1 kez yatan	1	5.6
2 kez yatan	3	16.7
3 ya da daha fazla kez yatan	3	16.7
Daha Önce Suça Sürüklenme Durumu ve Suç Türü		
Suçta Sürüklenmeyen	9	50.0
Suçta Sürüklenen	9	50.0
<i>Kişiyeye Yönelik Suçlar (Adam yaralama, saldırgan dav., darp)</i>	5	27.7
<i>Mala Yönelik Suçlar (Yangın çıkarma, hırsızlık)</i>	3	16.7
<i>Uyuşturucu Türünde Suçlar (Madde taşıma)</i>	1	5.6
Şimdi Sürüklenen Suç Türü		
Kişiyeye Yönelik Suçlar (<i>Adam yaralama, saldırgan davranış, darp</i>)	11	60.1
Mala Yönelik Suçlar (<i>Mala zarar verme, hırsızlık</i>)	4	22.2
<i>Uyuşturucu Türünde Suçlar (Madde kullanma ve satma)</i>	2	11.1
<i>Diğer (Kız kaçırma)</i>	1	5.6
Madde Kullanım Öyküsü		
Kullanmayan	7	38.9
Kullanan	11	61.1
<i>Alkol</i>	4	22.2
<i>Jamaika</i>	1	5.6
<i>Esrar ve Jamaika</i>	1	5.6
<i>Çoklu madde</i>	5	27.8
Toplam	18	100.0

düzeyde arttığı ($p < 0.05$) belirlenmiştir (Tablo 4).

Psikoeğitim öncesi ve sonrası DYBÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında, psikoeğitim sonrası DYBÖ toplam ve tüm alt ölçek puan ortalamalarının öncesine göre arttığı gözlenildi, psikoeğitim öncesi ve sonrası DYBÖ toplam ve alt ölçek puan ortalamaları arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = 0.05$). (Tablo 4).

TARTIŞMA

Suçta sürüklenen ve bir bölge psikiyatri hastanesinde yatarak tedavi edilen 18 çocuk ergene uygulanan psikoeğitim programının, sosyal duygusal öğrenme becerileri ile duygularını yönetme becerileri üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmaya katılan çocukların çoğunun erkek olduğu, ortalama 14 yaşında olduğu, en uzun süre büyükşehirde ve anne-baba ile birlikte yaşadığı belirlenmiştir.

Suçta sürüklenen çocuk-ergenlerin %38.9'unun ($n = 7$) bir işte çalıştığı ve bulaşık yıkama, taş döşeme, vinç operatörlüğü gibi beden gücü gerektiren ağır işlerde çalıştığı görülmektedir. Gördeleş-Beşer ve arkadaşlarının (2017) 114 çocuk-ergen ile yaptıkları çalışmada da, çocuk-ergenlerin %13.3'ünün işçi olarak kiraathane, mobilya, restoran, tekstil, pazar, tarla gibi yerlerde çalıştığı belirtilmiştir (17). Suçta sürüklenen çocuk-ergenlerin bir işte çalışıyor olması, okula devam etmeye ve ebeveynlere bağlılıkta azalmaya ve buna bağlı olarak da çocuk-ergenin suça sürüklenmesine neden olabilir. Benzer şekilde literatürde yer alan araştırmalar, ergenlerin bir işte çalışıyor olmasının okulu bırakma ve suça sürüklenme davranışında artışa neden olduğunu belirtmektedir (18,19).

Araştırmaya katılan çocuk-ergenler, DSM-V'e göre yıkıcı bozukluklar (%27.7, $n = 5$), dürtü denetimi ve davranım bozukluğu, depresif bozukluk (%22, $n = 4$), alkol-madde kullanım bozukluğu (%16.7, $n = 3$) ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (%16.7, $n = 3$) tanıları ile tedavi görmekteydi.

Tablo 4. Suça Sürüklenen Çocuk-Ergenlerin Psikoeğitim Öncesi ve Sonrası Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği (SDÖBÖ) ile Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği (DYBÖ) Toplam Ölçek ve Alt Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Ölçek ve Alt Boyutları	Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası	t	p	
	Puan Ort. X ± ss	Puan Ort. X ± ss			
Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği (SDÖBÖ)	SDÖBÖ Toplam	107.38 ± 16.40	124.11 ± 20.33	6.363	0.001**
	<i>İletişim Becerileri</i>	24.88 ± 4.10	28.27 ± 5.16	3.793	0.001**
	<i>Problem Çözme Becerileri</i>	30.22 ± 6.02	35.00 ± 6.91	4.499	0.001**
	<i>Stresle Başaçıkma Becerileri</i>	21.50 ± 4.63	26.94 ± 5.98	4.935	0.001**
	<i>Kendilik Değerini Arttıran Beceriler</i>	30.77 ± 7.62	33.88 ± 6.23	2.549	0.021*
Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği (DYBÖ)	DYBÖ Toplam	85.44 ± 15.61	92.44 ± 13.95	2.060	0.050
	<i>Sözel olarak ifade etme</i>	20.44 ± 8.32	23.11 ± 6.27	1.635	0.120
	<i>Duyguları olduğu gibi gösterme</i>	18.72 ± 5.32	19.00 ± 5.06	0.234	0.817
	<i>Olumsuz bedensel tepkileri kontrol etme</i>	9.88 ± 3.64	11.72 ± 3.32	1.922	0.072
	<i>Başa çıkma</i>	13.16 ± 3.20	14.27 ± 3.96	1.170	0.258
	<i>Öfke yönetimi</i>	7.27 ± 3.34	8.94 ± 3.79	1.829	0.085

*p<0.05, **p<0.01, t: paired sample t-test

Çalışmaya katılan çocuk-ergenlerin aldıkları ruhsal tanılar literatür ile benzerlik göstermektedir. Yapılan çalışmalarda da, suçta sürüklenen ve tedavi altında olan çocuk/ergenlerin dürtü denetimi ve davranım bozuklukları (20), alkol-madde kullanım bozuklukları (3) ya da dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (21) tanıları ile izlendiği belirtilmektedir. Bu çalışma sonuçları doğrultusunda, suçlu ergenlerde sıklıkla görülen bozuklukların (dürtü denetimi ve davranım bozukluğu, alkol-madde kullanım bozukluğu ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) ortak özelliği olan dürtü kontrolündeki yetersizliğin çocuk ergenlerin suçta sürüklenme riskini arttırdığı düşünülmektedir. Nitekim literatürde de, bu bozuklukların bulunduğu çocuk ergenlerde anksiyete, öfke, aile ve sosyal ilişkilerinde endişe ve konsantrasyon problemlerinin daha sık görüldüğü ve bunlara bağlı suçta sürüklenme oranlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (22–24).

Suçta sürüklenen 18 çocuk ergenin yarısının geçmişte de suçta karışma öyküsü olduğu ve geçmişte ya da araştırmanın yürütüldüğü sırada daha sıklıkla kişiye yönelik suçlara (saldırgan davranışlar, darp, adam yaralama), mala yönelik suçlara (mala zarar verme, hırsızlık) ve uyuşturucu türünde suçlara (madde kullanma ve satma) sürüklandıkları belirlenmiştir. Literatürde yapılan farklı çalışmalarda da, klinikte yatan çocuk ergenlerin benzer suçlara sürüklenme öyküsüne sahip olduğu ve bu çalışmada da görüldüğü üzere, suçta karışan çocukların tekrarlı kez benzer suçlara sürüklendiği vurgulanmaktadır (17,20,25–27). Çocuk-ergen, suçta sürüklenerek yaşadığı ortam içerisinde iletişim ve uyum sorunları yaşamakta ve bu durumun yarattığı duyguların etkisi ile tekrar suçta sürüklenmektedir. Bu kısır döngü çocuk-ergenin

tekrarlı kez suçta yönelmesini ve suç oranlarının yüksek olmasını açıklayabilir. Ayrıca çalışmada, suçta sürüklenen çocuk ergenlerin yarısından fazlasının madde kötüye kullanım öyküsüne sahip olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde literatürde Haggard-Grann ve arkadaşları (2006) alkol kullanımının suçta sürüklenme riskini arttırdığını (28), Simoes ve arkadaşları (2008) da benzer şekilde madde kullanımının çocukta görülen suç davranışlarının en önemli yordayıcısı olduğunu belirtmiştir (29).

Sosyal-duygusal öğrenme, çocuğun yaşam değişikliklerine ve sosyal çevresine uyum sağlamasını destekleyen önemli becerileri içerir. Suçta sürüklenen çocuklara verilen psikoeğitim programının, çocukların sosyal duygusal öğrenme becerilerine olan etkisini incelemek amacıyla, çocuk ergenlere uygulanan ön-test ve son-test ölçek puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. Yapılan analizde, sosyal duygusal öğrenme becerilerindeki gelişme istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bulguya göre, uygulanan psikoeğitim programı, suçta sürüklenen ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerini (iletişim, problem çözme ve stresle başa çıkma becerileri, kendilik değeri) olumlu yönde geliştirmiştir. Benzer şekilde Totan (2011), sosyal duygusal öğrenme becerileri ölçeğini kullandığı bir çalışmada, ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerine verdiği problem çözme becerileri eğitiminin sosyal duygusal öğrenme becerilerini arttırdığını belirtmiştir (30). Kimlik gelişiminin yavaş yavaş oluşmaya başladığı bu dönemde yapılan psikoeğitimin sosyal duygusal öğrenme becerilerini desteklemesi, çocukları riskli davranışlardan koruyabilir. Suçta sürüklenme öyküsü olan çocuk-ergenler için ise gelecekte karşılaşacağı sorunlar ile kolayca başedebilmesi, sosyal yeteneklerini

geliştirebilmesi için psikoeğitim programları ile desteklenmesinin gerekli ve önemli olduğu söylenebilir. Nitekim Smith ve Low (2013) madde kullanımı ya da saldırgan davranışı olan çocuk-ergenlerde sosyal duygusal becerilerin geliştirilmesinin bu tehlikeli davranışların önlenmesinde etkili olduğunu (31), Polan ve arkadaşları (2013) da, çocuklarda sosyal duygusal becerilerin artmasının şiddet suçları ve saldırgan davranışların azalması ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (32). Totan ve Kabakçı (2010), sosyal duygusal öğrenme becerileri yüksek olan çocukların daha az zorbalık davranışına dahil olma olasılığının olduğunu göstermektedir (33). Sosyal duygusal öğrenme becerileri yüksek olan çocuk-ergenlerin, etkili iletişim kurabilme, duygularını ve dürtülerini kontrol edebilme, problem çözme ve stresle başa çıkma gibi konularda daha iyi oldukları belirtilmektedir (15). Bu literatür bilgileri doğrultusunda, sosyal duygusal öğrenme becerilerini geliştiren bu psikoeğitim programının uzun vadede çocukların suça sürüklenme davranışlarını azaltmada etkili olabileceği düşünülmektedir.

Suçta sürüklenen çocuk ergenlere uygulanan psikoeğitim programı ile duygu yönetimi toplam ve alt ölçek puan ortalamalarında bir artma kaydedilmiş olsa da bu artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Eğitim sonrası DYBÖ puan ortalamaları ayrıntılı incelendiğinde, uygulanan psikoeğitim programının çocuk ergenlerin duygu yönetimi becerileri ile ilgili en fazla sözel olarak ifade edebilme becerilerini geliştirdiği, bu beceriye ait alt-puan ortalamalarının, ortalamanın üzerine bir değere ulaştığı görülmektedir. Buna karşın eğitim sonrasında çocuk-ergenlerin olumsuz bedensel tepkileri kontrol etme ve öfke yönetimi becerilerine ait alt-puan ortalamalarının ortalamanın altında bir değerde kaldığı görülmektedir. Bu bulgu, suçta sürüklenen çocuk-ergenlerde suç davranışını önlemek ve çocuk-ergenin tekrar topluma uyumunu sağlamada duygu yönetim becerilerini geliştirmenin gerekliliğini ve özellikle sözel olarak ifade etme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol etme ve öfke yönetimi becerilerini geliştirmenin bu noktada önemli olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Araştırma bulgularına benzer şekilde Kuzucu'nun (2006) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, 12 oturumluk psikoeğitim programı sonrası öğrencilerin

duygusal farkındalık düzeyi artarken, duyguları ifade etme eğilimlerinin değişmediği bulunmuştur. Çalışma bulgularının aksine Çeçen (2002) aynı ölçeği kullanarak, üniversite öğrencileri ile 11 hafta boyunca yürüttüğü duyguları yönetme eğitimi programı sonrası öğrencilerin duygu kontrolünde olumlu yönde bir gelişme gözlediğini belirtmiştir (34). Tetik ve Akkaya (2018), Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeğini kullandığı bir çalışmada üniversite öğrencilerinin duygu yönetimi becerilerinin ortalamasının üzerinde olduğunu belirtmiştir (35). Aranda ve arkadaşları (2012) yaş ortalamaları 13 olan 479 çocuk-ergen ile iki yıl boyunca yürüttüğü çalışmada, duygusal zekâyı geliştirici programların, duyguları anlama, düzenleme, algılama konusunda ve ergenlerin ruhsal sağlığını geliştirme yönünde etkili olduğunu ifade etmiştir (36). McCraty ve arkadaşları (1999) da, 12-14 yaş arasındaki çocuk-ergenler ile yürüttüğü ve duygusal kendine-yönetim tekniklerini öğrettiği çalışmada, çocuk-ergenlerin bu teknikleri uyguladığı zaman önemli psikolojik, davranışsal ve fizyolojik gelişmeler elde edilebildiğini belirtmiştir (37). Bu araştırmaların her birinde, amaç duygusal yönde bir değişim ve gelişim sağlamak olsa da, çocuk-ergenlere uygulanan eğitim içeriği ve sürelerinin her birinde farklı olduğu ve bunun da duygularda değişim yönündeki sonuçların çeşitliliğini açıklayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, daha uzun süreli programlarda olumlu yönde değişim gözlemlendiği de bildirilmektedir.

Ataman-Temizel ve Dağ (2014), stres veren yaşam olaylarının artmasının bilişsel duygu düzenleme stratejilerini etkilediği belirtilmektedir (38). Suçta sürüklenme, çocuk-ergen için ciddi anlamda stres veren bir yaşam olayıdır. Verilen psikoeğitim ile sosyal duygusal öğrenme becerilerinin bir alt boyutu olan stresle başa çıkma seviyeleri, eğitim sonrasında istatistiksel olarak anlamlı bir artış göstermiş olsa da, duyguları yönetme becerileri ölçeğinin alt boyutlarında anlamlı bir artışa neden olmamıştır. Ergenlik dönemine geçiş aşamasında olan ve bu süreçlere bir ruhsal hastalığın varlığı ve suçta sürüklenme öyküsünün eşlik ettiği çocuk-ergenler, görünenden çok daha karmaşık duygular ile yüzleşmek zorunda kalır. Bu nedenle duygularını yönetme becerilerini öğrenmesi ve uygulaması önemlidir (39). Çalışma sonucunda, yapılan psikoeğitim programı ile suçta yönelen

çocuk-ergenlerde bu öğrenmenin gerçekleştiği (sosyal duygusal öğrenme becerileri ölçek sonuçlarına göre) ancak, çocuk-ergenlerin henüz bunu uygulamaya aktaramadığı (duyguları yönetme becerileri ölçek sonuçlarına göre) görülmektedir.

Literatürde, öğrenme davranışının bilişsel, psiko-motor ve duyuşsal olmak üzere üç düzeyde gerçekleştiği belirtilmektedir (40). Duyguları düzenleme ve yönetme becerileri sadece bilişsel düzeyde becerilerin öğrenilmesi ile sınırlı değildir (38). Duyuşsal alanda becerilerin öğrenilmesi ve değerlendirilmesi ise, öğrenilen becerilerin daha planlı ve amaç doğrultusunda kullanılması, zamanla bireyler günlük hayatta ilgili yaşam olaylarıyla karşılaştıkça oluşmaktadır. Bu da bilişsel alana göre daha uzun sürede gerçekleşmektedir (41). Ölçme araçlarının son uygulaması, psikoeğitim programı tamamlanır tamamlanmaz, ilk ölçümden yaklaşık bir ay gibi kısa bir zaman sonra yapılmıştır. Bu durum, Duyguları Yönetme Becerileri Ölçek öntest ve sontest puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamasını açıklayabilir. Bu noktada, çocuk-ergenlerde duyguları yönetme becerilerinin suç davranışını önlemek adına önemli olduğu, ancak kısa vadeli programların bu beceride anlamlı değişim yaratmadığı, dolayısıyla duyguları yönetme becerileri kazandırmak adına daha kapsamlı, uzun vadeli ve sürekli eğitim programlarının oluşturulmasının gerekli ve önemli olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Literatür ile benzer biçimde, bu çalışmada da görüldüğü üzere, suçta karışan çocuklar tekrarlı kez benzer suçlara sürüklenmektedir. Suçta sürüklenerek damgalanan çocuk-ergen, yaşadığı ortam içerisinde iletişim, uyum sorunları ve ruhsal problemler yaşayabilmekte ve bu nedenle sık sık ayaaktan ya da yatarak psikiyatri birimlerinde tedavi olmaktadır. Psikiyatri birimlerinde çalışan ve bu çocuk-ergenlerin bakım ve tedavisini yürüten sağlık çalışanları özellikle de hemşireler sıklıkla bu çocuk-ergenler ile karşılaşmakta ve onların bakımında rol almaktadır. Suçta sürüklenen çocuk-ergenlerde tehlikeli davranışların önlenmesinde, onların tekrar topluma kazandırılmasında sosyal duygusal becerilerin geliştirilmesinin etkili olduğu belir-

tilmektedir. Yapılan bu çalışmada da, çocuk-ergenlere uygulanan yapılandırılmış psikoeğitim programı, suçta sürüklenen çocuk ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerinde anlamlı ölçüde bir değişim yaratmıştır. Bu bağlamda, hazırlanan psikoeğitim programı, psikiyatri birimlerinde çalışan hemşireler tarafından çocuk ergenlerin sosyal duygusal öğrenme becerilerini geliştirmede kullanılabilir.

Psikoeğitim programı aynı şekilde çocuk-ergenlerin duyu yönetimi becerilerinde de olumlu yönde bir değişim oluştursa da, yapılan analizlerde bu değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sebeple, bundan sonra suçta sürüklenen çocuk ergenlere yönelik duyu yönetimi becerisi geliştirmek amacıyla hazırlanacak psikoeğitim programlarının daha kapsamlı ve uzun süreli olması düzenli aralıklarla tekrarlanması, sürekliliğinin olması, davranışlarla ilişkilendirici yönlerinin ortaya konması ve daha uzun aralıklarla, tekrarlı ölçümlerin yapılması önerilir. Böylece benzer psikoeğitim programları ile çocukların bu süreçte yaşadıkları duygularını etkili biçimde yönetmelerine yani duyu yönetim becerilerinin gelişmesine katkı sağlanabilir. Ayrıca, bundan sonraki çalışmalarda, suçta sürüklenme öyküsüne sahip sosyal duygusal öğrenme beceri eğitimini tamamlanmış çocuk ergenlerde geliştirilen becerinin, suç davranışları üzerine etkisi değerlendirilerek, tekrarlı kez suçta karışma davranışlarında değişim olup olmadığı incelenebilir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Vaka sayısının az olması, ölçme araçlarının eğitimin hemen sonrasında uygulanması bu araştırmanın sınırlılığdır. Ancak söz konusu alanda vaka bulmanın oldukça zor olduğu göz önünde bulundurulduğunda, araştırma bulgularının alandaki boşluğu doldurarak önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir.

Yazışma Adresi: Araş. Gör. Gülsenay Tas, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye tas.gulsenay@gmail.com

KAYNAKLAR

1. Murray J, Menezes AMB, Hickman M, Maughan B, Gallo EAG, Matijasevich A, et al. Childhood behaviour problems predict crime and violence in late adolescence: Brazilian and British birth cohort studies. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2015;50:579–89.
2. Korkmaz MN, Erden G. Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*. 2010;13:76–87.
3. Mason WA, Hitch JE, Kosterman R, McCarty CA, Herrenkohl TI, Hawkins JD. Growth in adolescent delinquency and alcohol use in relation to young adult crime, alcohol use disorders, and risky sex: A comparison of youth from low- versus middle-income backgrounds. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Discipline*. 2010;51:1377–85.
4. Steadman JJ, Osher FC, Robbins PC, Case B, Samuels S. Prevalence of Serious Mental Illness Among Jail Inmates. *Psychiatric Services*. 2009;60:761–5.
5. Totan T, Kabakçı ÖF. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Zorbalığı Yordama Gücü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2010;23:575–600.
6. Durlak JA, Weissberg RP, Dymnicki AB, Taylor RD, Schellinger KB. The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions. *Child Development*. 2011;82:405–32.
7. Zins JE, Elias MJ. Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*. 2007;17:233–55.
8. Kokkinos CM, Kipritsi E. The relationship between bullying, victimization, trait emotional intelligence, self-efficacy and empathy among preadolescents. *Social Psychology of Education*. 2012;15:41–58.
9. Mallett CA. Youthful Offending and Delinquency : The Comorbid Impact of Maltreatment, Mental Health Problems, and Learning Disabilities. *Child and Adolescent Social Work Journal*. 2014;31:369–92.
10. Ozen S, Ece A, Oto R, Tirasci Y, Goren S. Juvenile delinquency in a developing country: A province example in Turkey. *International Journal of Law and Psychiatry*. 2005;28:430–41.
11. Lang PJ. Emotion and motivation: Toward consensus definitions and a common research purpose. *Emotion Review*. 2010;2:229–33.
12. Röhl J, Koglin U, Petermann F. Emotion regulation and childhood aggression: Longitudinal associations. *Child Psychiatry and Human Development*. 2012;43:909–23.
13. Denham SA, Brown C. “Plays nice with others”: Social-emotional learning and academic success. *Early Education and Development*. 2010;21:652–80.
14. Garaigordobil M. Effects of a Psychological Intervention on Factors of Emotional Development During Adolescence. *European Journal of Psychological Assessment*. 2004;20:66–80.
15. Kabakçı ÖF, Korkut Owen F. A Study of Development of Social Emotional Learning Skills Scale. *Education and Science*. 2010;35:152–66.
16. Çeçen AR. Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2006;3:101–13.
17. Beşer NG, Arabacı LB, Uzunoglu G. Türkiye’de Bir Bölge Psikiyatri Hastanesinde Tedavi Olan Suça İtilmiş Çocuk Profilleri. *Anadolu Psikiyatr Dergisi*. 2016;17:317–24.
18. Apel R, Bushway SD, Paternoster R, Brame R, Sweeten G. Using state child labor laws to identify the causal effect of youth employment on deviant behavior and academic achievement. *Journal of Quantitative Criminology*. 2008;24:337–62.
19. Staff J, Osgood DW, Schulenberg JE, Bachman JG, Messersmith EE. Explaining The Relationship Between Employment and Juvenile Delinquency. *Criminology*. 2010;48:1101–31.
20. Bilaç Ö, Pılan B, Orhon Z, Bayrak A. Suça Sürüklenen çocukların suç ve tanı dağılımlarının incelenmesi: kesitsel bir araştırma. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 2014;21:115–22.
21. Sibley MH, Pelham WE, Molina BSG, Gnagy EM, Waschbusch DA, Biswas A, et al. The delinquency outcomes of boys with ADHD with and without comorbidity. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 2011;39:21–32.
22. Lee D, Park M, Han Y. Psychological, family, and social factors linked with juvenile theft in Korea. *School Psychology International*. 2015;36:648–70.
23. Altun H, Şahin N, Fıfıklı E, Sınır H. Suça sürüklenen çocukların suç tipleri , sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Adli Tıp Dergisi*. 2016;30:196–204.
24. Haluk Yavuzer. Çocuk ve Suç. 6. Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi; 1993, pp.1-120.
25. Akduman GG, Baran G. Suça Karışan Çocuklarda Akran istismarının işlediği suçun özellikleri, göç ve okul durumu değişkenleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2010;3:33–41.
26. Şen S, Karbeyaz K, Toygar M, Akkaya H. Eskişehir’de Suça İtilen Çocukların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*. 2012;26:146–55.
27. Eyüboğlu M, Eyüboğlu D. Suça sürüklenen Çocuklarda psikiyatrik bozukluklar, sosyodemografik Özellikler ve risk faktörleri. *Klin Psikiyatr Dergisi*. 2018;21:7–14.
28. Haggård-Grann U, Hallqvist J, Långström N, Möller J. The role of alcohol and drugs in triggering criminal violence: A case-crossover study. *Addiction*. 2006;101:100–8.
29. Simoes C, Matos MG, Batista-Fogueat JM. Juvenile Delinquency: Analysis of Risk and Protective Factors Using Quantitative and Qualitative Methods. *Cognition Brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal*. 2008;12:389–408.
30. Totan T. Problem Çözme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Üzerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*. 2011.
31. Smith BH, Low S. The Role of Social-Emotional Learning In Bullying Prevention Efforts. *Theory into Practice*. 2013;52:280–7.

32. Polan JC, Sieving RE, McMorris BJ. Are Young Adolescents' Social and Emotional Skills Protective Against Involvement in Violence and Bullying Behaviors? *Health Promotion Practice*. 2013;14:599-606.
33. Totan T, Kabakçı ÖF. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Zorbalığı Yordama Gücü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2010;23:575-600.
34. Çeçen AR. Duyguları yönetme becerileri eğitimi programının öğretmen adaylarının duyguları yönetme becerileri üzerindeki etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*. 2002.
35. Tetik S, Akkaya B. Üniversite Gençlerinin Duygu Yönetimi Becerileri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Bilim Araştırma Dergisi*. 2018;7:99-121.
36. Ruiz-Aranda D, Castillo R, Salguero JM, Cabello R, Fernández-Berrocal P, Balluerka N. Short- and midterm effects of emotional intelligence training on adolescent mental health. *Journal of Adolescent Health*. 2012;51:462-7.
37. McCraty R, Atkinson M, Tomasino D, Goelitz J, Mayrovitz HN. The Impact of an Emotional Self-Management Skills Course on Psychosocial Functioning and Autonomic Recovery to Stress in Middle School Children. *Integrative Physiological and Behavioral Science*. 1999;34:246-68.
38. Ataman-Temizel E, Dağ İ. Stres Veren Yaşam Olayları, Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri, Depresif Belirtiler ve Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişkiler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2014;17:7-18.
39. Kuzucu Y. Duyguları Fark Etmeye ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psikoeğitim Programını Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duygularını İfade Etme Eğilimlerine Psikolojik ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*. 2006.
40. Scales P. Öğretme ve Öğrenme İçin Planlama. Köymen Ü (Çeviri Ed). In. *Yaşam Boyu Öğrenme ve Öğretim*. Palme Yayıncılık; 2015. p. 158-189.
41. Gömleksiz MN, Kan AÜ. Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Duyuşsal Öğrenme. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 2012;7:1159-77.